

O SUFIKSALNOJ TVORBI UVEĆANICA U HRVATSKOME JEZIKU

EDITA MEDIC

Odjel za kroatistiku i slavistiku
Sveučilište u Zadru

UDK 811.163.42'367.62

DOI: 10.15291/magistra.1460

Stručni rad

Primljeno: 1.6.2017.

Prihvaćeno: 5.3.2018.

U ovome se radu daje kratak pregled opisa sufiksalne tvorbe uvećanica u suvremenim hrvatskim gramatikama i udžbenicima hrvatskoga jezika, upitnikom provedenim među studentima filoloških grupa utvrđuje se u tvorbi kojih se imenica javljaju odstupanja i utvrđuju se razlozi nedoumice. Nesigurnost se javlja u tvorbi uvećanica od imenica srednjega roda čija augmentativna primjena nije česta u svakodnevnoj uporabi/komunikaciji. Takve su imenice npr. sunce, srce, dijete, pismo.

Ključne riječi: *tvorba riječi, sufiksalna tvorba uvećanica, uvećanice od imenica srednjega roda.*

1. UVOD

Uvećanica ili augmentativ je “riječ koja uvećava ili pojačava značenje riječi od koje je izvedena” (Šonje 2000: 1328), dok je umanjena ili diminutiv “imenica koja označuje umanjeno značenje bića, stvari i pojava” (Šonje 2000: 1304). Iako se augmentativnost i diminutivnost mogu vezati i uz ostale vrste riječi (glagole, priloge, pridjeve) pa tako Ivan Marković (2012: 185) kod značenja glagola navodi primjere za “diminutivnost (umanjenost, npr. *grickati, gricnuti, poigravati se*)” i “augmentativnost (uvećanost, npr. *prejesti se, prestići*)” te Josip Silić i Ivo Pranjković (2007: 176) primjere prefiksalne tvorbe pridjeva “diminutivnim (umanjeničkim)” i “augmentativnim (uvećaničkim)” prefiksanim morfemima¹, oni se prije

¹ “Diminutivni su na- (näglüh), o- (övelik), pri- (präglup) i pro- (prösijed), a augmentativni pre- (preštrog)”. (Pranjković 2007: 176).

svega vezuju uz imenice. Marković među inherentnim kategorijama imenica navodi broj, rod, oblik, neodređenost, (ne)otuđivost, sklonidbene vrste i veličinu (Marković 2012: 233-243). Veličinu povezuje s pojmovima argumentativnosti i deminutivnosti te derivacijom. "U smislu inherentne imeničke kategorije **veličine** (engl. *size*) i u hrvatskome derivacijski razlikujemo *deminutive* i *augmentative*... Veličina je – ako je u jeziku iskazana morfemom – gotovo uvijek iskazana derivacijski²." (Marković 2012: 240). Osim sufiksalmom tvorbom, uvećanice se u hrvatskome jeziku tvore prefiksalmom i složenom tvorbom (Babić 1996: 12).

2. TVORBA UVEĆANICA

Stjepan Babić navodi kako se sufiksalmom tvorbom uvećanice u hrvatskome jeziku "tvore s 30 sufiksa, ali je za središte tvorbe važno šest: *-ina*, *-čina*, *-urina*, *-jurina* i *-usina*, a eventualno i *-čuga*, koji je nastao i postaje plodan u naše doba". (Babić 1996: 11). S druge strane slabo plodni ili neplodni sufiksi u tvorbi uvećanica jesu: *-erina*, *-askara*, *-ešina*, *-urda*, *-uskara*, *-ušina* i *-uština* (Težak i Babić 1994: 173). Navodeći primjere tvorbe veoma plodnoga sufiksa *-ina* Babić iznosi i zanimljivo zapažanje o uvećanicama koje se tvore od imenica srednjega roda kako "od njih nema većega broja uvećanica ni od jednoga sklonidbenoga tipa. To vjerojatno izlazi zbog maloga broja imenica sr. r. ili zbog neke nepogodnosti, nepotrebnosti da se od njih tvore uvećanice." (Babić 2002: 273).

Kristina Kocijan i sur. (2016) izdvajaju imenice od kojih se ne tvore ni umanjnice ni uvećanice. U tu skupinu spadaju apstraktne imenice poput *milosrđe*, zbirne imenice poput *cvijeće*, *sude*, *otočje*, odglagolne imenice koje završavaju na *-nje* kao *bezakonje* ili *trnje* (uz iznimke poput *janje*), dakle većina imenica srednjega roda koja završava na *-ce* (*lice*), *-če* (*unuće*), *-će* (*cvijeće*), *-đe* (*sude*), *-je* (*otočje*), (*bilje*), *-šte* (*stubište*), *-vo* (*pecivo*), *-stvo* (*sudstvo*), *-štvo* (*divljaštvo*) te imenice ženskoga roda i-deklinacije kao *unučad* i one koje završavaju na *-ost* (*jednostavnost*) (Kocijan i sur. 2016: 25–26).

2 Kao izniman primjer fleksijskoga izražavanja veličine Marković navodi primjere u afričkome jeziku fula (v. Marković 2012: 240–241).

3. ZNAČENJE UVEĆANICA

Svi slavenski jezici imaju velik broj evaluacijskih³ (engl. *evaluative*) deminutivnih i augmentativnih afikasa, odnosno velik broj sufikasa koji sudjeluju u tvorbi obilježenih imenica (Wierzbicka 2003: 279; Panocova 2011: 176). Anna Wierzbickato povezuje s kulturološkim aspektom te smatra da taj razvijen sustav afikasa u tvorbi deminutiva i augmentativa u južnoromanskim i slavenskim jezicima ukazuje na izrazito izražavanje emocionalnoga/emotivnoga odnosa kao obilježja tih dviju kultura.

“...there is a link between the rich system of expressive derivation (deminutives, augmentatives, and the like) in languages such as the South Romance and Slavic ones, and the uninhibited display of emotions characteristic of Mediterranean and Slavic cultures. There is also, I believe, a link between the virtual absence of expressive derivation in English and the taboo on overt displays of emotion in Anglo-Saxon culture. In English, utterances like *You're too, too kind*, *She gave me the most beautiful ring*, *He's a dear, dear man* (Jane Simpson, p. c.) are associated with a speech style ascribed to rich women private-school girls, homosexuals, actors, etc., who are popularly supposed to engage in public displays of emotion, especially affection, or hysteria. And these are thought of as insincere. The fact that both syntactic reduplication and the absolute superlative, so characteristic of Italian, embody an emotional component, is, I think, another manifestation of the same cultural difference.” (Wierzbicka 2003: 279).

Smatra se kako su deminutivni sufiksi postojali u najranijim razdobljima indoeuropskih jezika koji se govore u Europi, međutim značenja tih sufikasa obično ne odgovaraju današnjim deminutivnim sufiksima. Praslavenski jezik poput

³ Termin evaluacijska morfologija (engl. *evaluative morphology*) najvećim se dijelom odnosi na tvorbu deminutiva i augmentativa. Afiksi kojima se tvore uvećanice ili umanjećenice smatraju se evaluacijskim, afektivnim, ekspresivnim, odnosno njima se tvore riječi kojima se određuje odnos govornika prema navedenoj riječi. (Panocová 2011: 1975). Termin uvodi Sergio Scalise u okviru generativne morfologije (1984). Odnosi se na tvorbu leksema kojima se izražava devijacija/odstupanje od “normalnoga” ili “standardnoga” značenja riječi od koje se tvori. Evaluacijskim se riječima tako smatraju one koje imaju vrijednost/značenje velik, malen, dobar i loš. (Stošić 2013: 70). “In short, a construction can be defined as evaluative if it satisfies two conditions, one relating to semantics and the other to the formal level. The first condition indicates that a linguistic construction can be defined as evaluative if it has the function of assigning a value, which is different from that of the ‘standard’ (within semantic scale which it is part of), to a concept. This value is assigned without resorting to any parameters of reference external to the concept itself. The second condition indicates that an evaluative construction must include at least the explicit expression of the standard (by means of a linguistic form which is lexically autonomous and is recognised by the speakers of the language as an actual word) and an evaluative mark (a linguistic element that expresses at least one of the semantic values traditionally classed as evaluative: BIG, SMALL, GOOD, BAD).” (Grandi 2009: 46 prema Stošić 2013: 70).

latinskoga, starogrčkoga ili ostalih praindoeuropskih jezika nije imao augmentativnih sufikasa. (Gandhi 2011: 6). Dressler/Merlini Barbaressi navode (1994: 430 prema Grandi 2011: 6) kako se obilježenost augmentativa povezuje s time što su oni u jezicima svijeta manje uobičajeni/zastupljeni nego diminutivi pa iz toga proizlazi korelacija (Haas 1972 prema Grandi 2011: 6) da ako jezik ima morfološki/tvorbeni sustav za augmentative, onda ih ima i za tvorbu diminutiva, ali ne vrijedi i obrnuto. Grandi (2011: 6–7) tako na osnovi prisutnosti/postojanja diminutiva i augmentativa jezike dijeli u četiri vrste/tipa; tip A – jezik ima diminutive, ali ne i augmentative; tip B – jezik ima i diminutive i augmentative; tip C – jezik nema ni augmentative ni diminutive te tip D – jezik nema diminutive, ali ima augmentative. Hrvatski kao slavenski jezik pripada tipu B. (Grandi 2011: 6 – 7).

Definicije i određenja u našim jezičnim priručnicima kod uvećanica i umanjenica uvijek navode konotativno, obilježeno, ekspresivno značenje, primjerice: “Umanjenice (*deminutivi*) imenice su koje označuju što maleno, manje od prosječne veličine drugih bića ili predmeta iste vrste, npr. *pastirić, lònčić, bòčica*... Što je maleno, obično je i drago pa umanjenice često izriču i osjećaj sklonosti, bliskosti, nježnosti, milja, te su ujedno i imenice odmila (hipokoristici), npr. *sinčić, djetešce, stvárca*... Umanjenicama se može izraziti i nesklonost, poruga, prezir, ironija pa one mogu ujedno biti i pogrdne riječi, pogrdnice (pejorativi): činovničić, *lúpežić, oficirčić, vojnić*... Koje od tih značenja pojedina umanjenica ima, zavisi od konteksta u kojemu se nalazi.” (Težak – Babić 1994: 168) odnosno “Uvećanice (*augmentativi*) imenice su koje znače da je što veliko, povećano ili pojačano prema prosječnoj veličini drugih bića ili predmete iste vrste, npr. *nòsina, ljudèskara, britvùrina*...” (Težak – Babić 1994: 172). O značenju uvećanica Stjepko Težak i Stjepan Babić pojašnjavaju: “Kako je ono što je veliko u odnosu prema prosječnom većinom i ružno, nespretno, neskladno, npr. *cipelètina : cìpela*, uvećanice obično znače i što pogrdno, prezrivo, porugljivo, obično su dakle pogrdnice (pejorativi).” (Težak – Babić 1994: 172).

Uvećanice se u jezičnim priručnicima gotovo uvijek povezuju s negativnim značenjem pa se tako doslovno ili metaforički značenje ‘veliko’ povezuje sa značenjem nezgrapnosti ili ružnoće⁴ (Crystal 2008: 44); značenjem neumjerenosti, nezgrapnosti ili neugodnosti⁵ (Trask 1993: 23).

⁴ “**augmentative** (*adj./n.*) (**augment**) A term used in MORPHOLOGY to refer to an AFFIX with the general meaning of ‘large’ used literally or metaphorically (often implying awkwardness or ugliness).” Crystal (2008: 44)

⁵ “A derivational affix which can be added to a word to express a notion of large size, sometimes with additional

S tim u vezi treba istaknuti primjedbu Stjepana Babića (Babić 2002: 256) kako "nije dobro što se uvećanice u rječnicima gotovo mehanički označuju sa «*augm.* i *pej.*» jer je očito da one nemaju automatski pogrdno značenje. Ako je u osnovi ime, onda izvedenice sa sufiksom *-ina* imaju različita stilska obilježja, većinom lokalno hipokoristično, rijetko pogrdna." Izvedenica *ljudina* prema HJP je augmentativ i hipokoristik: "*augm.* i *hip.*; 1. usp. ljudeskara, 2. čovjek najboljih odlika; hrabar, nesebičan, čestit", kao i ljudeskara "*augm.* i *hip.* krupan muškarac visoka stasa i velike snage; div, gorostas, kolos, ljudina".

Istraživanja usvajanja jezika potvrđuju da djeca umanjene i uvećanice ne povezuju sa značenjem malo ili veliko automatski te da se prije usvajanja njihovih denotativnih značenja usvajaju pragmatična značenja (Dressler i Merlini Barbaresi 1984). Tako Marijan Palmović navodi istražujući deminutive u govoru djevojčice Antonije (u razdoblju 1, 3 – 2, 8 godina) kako je teško govoriti o značenju deminutiva u ranome stadiju usvajanja jezika te da kasnije deminutivi dobivaju najprije pragmatična značenja i da s odgovarajućom intonacijom pridonose atmosferi usmjerenoj na dijete, osjećaju bliskosti i nježnosti.⁶ (Palmović 2007: 74).

U svojem osnovnome, denotativnom značenju augmentativi u značenju onoga što je veliko i deminutivi onoga što je maleno smatraju se antonimima. Međutim, kako je navedeno, značenje augmentativa kao i deminutiva ovisi o kontekstu u kojemu se koristi i tada se ne može govoriti o antonimnome odnosu. Kocijan i dr. (2016: 25) navode da se uvećanice najčešće koriste kada se ismijava nekoga (*Koja glavurina...*), vrijeđa (*Ona je kravetina... On je konjina...*), kada se pretjeruje (*Koja zgradurina...*) ili se ističu pozitivne karakteristike (*On je prava ljudina...*), ali i da ovisno o kontekstu deminutivi mogu preuzeti augmentativno značenje (*psihic*) ili augmentativi deminutivno (*glavonja*).

overtones of excess, awkwardness or unpleasantness." (Trask 1993: 23).

⁶ "With only a few examples of opposition between diminutives and simplex forms it is difficult to talk about the meaning of early child diminutives. It may be that they do not have any meaning other than the simplex form. Later on, as the number of oppositions between diminutives and simplex forms grows, the diminutives in Antonija's speech have a pragmatic value. Together with the appropriate intonation, whether used by Antonija or her parents, diminutives contribute to the child-oriented atmosphere, the feeling of closeness and endearment." (Palmović 2007: 74).

4. UVEĆANICE OD IMENICA SREDNJEGA RODA U JEZIČNIM PRIRUČNICIMA

Hrvatska gramatika (Barić i dr. 1997) u poglavlju o tvorbi riječi objašnjava da se uvećanice tvore sufiksima *-ina*, *-čina*, *-etina*, *-urina* i za te sufikse navode se samo primjeri imenica ženskoga (npr. *baba* – *babetina*, *sjekira* – *sjekirčina*, *jama* – *jametina*, *torba* – *torbetina*, *kosa* – *kosurina*) i muškoga roda (npr. *brod* – *brodina*, *komad* – *komadina*, *cvijet* – *cvjetina*, *lažov* – *lažovčina*). Ne navodi se kao primjer ni jedna imenica srednjega roda. Spominju se još i sufiksi koji su manje plodni ili neplodni, ali ni među njima nema imenica srednjega roda. Takvi su sufiksi *-erina*, *-ešina*, *-ura*, *-urda*, *-ušina*, *-uština*, *-eskara*, *-uskara* (npr. *kućerina*, *glavešina*, *djevojčura*, *nožurda*, *orlušina*, *baruština*, *ljudeškara*, *babuskara*).

U *Gramatici hrvatskoga jezika* (Težak i Babić 2009) Naglašeno je samo da se sufiksom *-ina* izvedenice pretežno tvore od imenice m. r. (*junačina*, *ljudina*, *volina*, *brodina*...) te da imenice ž. r. pretežno uvećanice tvore sufiksima *-urina* i *-etina*. Imenice srednjega roda izrijekom se ne spominju, ali navedeni su primjeri za sufiks *-ina* (*brdina*, *kljusina*, *resina*), *-ušina* (*blatušina*, *grožđušina*, *vinušina*) te *-uština* (*ognjuština*).

Praktična hrvatska gramatika (Raguž 1997: 5) razlikuje kod imenica stupnjevanje po veličini (deminutivi i augmentativi) i po osjećajnoj vezi prema nečemu (hipokoristici i pogrdni augmentativi ili pogrdnice). Ne donose se sufiksi kojima bi se uvećanice trebale tvoriti, a navedeni primjeri ne uključuju imenice srednjega roda (npr. *kućetina*, *ručetina*, *uličetina*, *nožurina*, *babuskara*).

Neke uvećanice od imenica srednjega roda tvore se sufiksom *-etina* koji se koristi za sve rodove i sklonidbene tipove, ali je najčešći kod imenica e-sklonidbe pa se može reći da je s tim osnovama plodan (Babić 1996: 15). Od nejednakosložnih imenica sr. r. sa završnim *-et-* uvećanice sufiksom *-etina* nisu moguće; one se tvore sufiksom *-ina*. (Babić 1996: 15). Prema navedenom te su uvećanice manje zastupljene riječi pa se može zaključiti da su s tim povezane i poteškoće u njihovoj tvorbi.

Stjepan Babić smatra da je tvorba izvedenica sa sufiksom *-ina* od imenica srednjega roda slabo plodna (Babić 2002: 253) te donosi primjere *djetetina*, *dupetina*, *kljusetina*, *blatina*, *brdina*, *mesina*, *zvonina* (Babić 2002: 259).

Uvećanice su izvedene od imenica *srce*, *pismo* i *sunce* – *srčetina*, *pismetina* i *sunčetina*. Sufiks *-etina* je u tvorbi uvećanica od imenica srednjega roda slabo plodan (*jedretina*, *ravnaletina*) (Babić 2002: 265). Babić (1996: 13) nalazi primjere i za-

kljusina i *kljusetina*, a za sufiks -čina također objašnjava da se veoma rijetko koristi u sufiksnoj tvorbi uvećanica od imenica srednjega roda, ali ne navodi primjer, dok u *Tvorbi riječi* navodi primjer *vinčina* (Babić 2002: 264).

Od ostalih sufiksa spominju se još -usina (tjelusina), -endra(selendra), -erina (brderina), -esina (tjelesina), -ežina (brdežina), -ušina (blatušina).

Školska gramatika hrvatskoga jezika (Ham 2002) te *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta* (Silić i Pranjeković 2005; ²2007) ne donose primjere i objašnjenja uvećanica ili umanjjenica.

5.2. Uvećanice u rječnicima i korpusima

U Anićevu *Rječniku hrvatskoga jezika* (2000) također se ne može naći potvrda za postojanje uvećanica od imenica srednjega roda *sunce*, *dijete*, *srce*, dok su ostale uvećanice od imenica muškoga ili ženskoga roda uglavnom zastupljene (npr. *kućetina*, *glavina*, *ženetina*).

Šonjin *Rječnik hrvatskoga jezika* (2000: 190) donosi leksikografsku natuknicu *djetetina* uz koju se navodi da je to pogrdna uvećanica ženskoga roda nastala od riječi *dijete*. Ostale uvećanice (*pismetina*, *sunčetina*, *srcetina*) u *Rječniku* nisu zabilježene.

Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika također navodi samo augmentativ *djetetina* (Skok 1971: 402). Zanimljiv je i indikativan podatak da su imenice *sunce* i *srce* nekada bile deminutivi zbog sveslav. i praslav. deminutivnoga sufiksa -bce: *svln-bce* (Skok 1973: 361), *svrd-bce* (Skok 1973: 316), iako ih tako više ne doživljavamo. Možda u tome i leži razlog što nemamo potrebu stvarati uvećanice od njih – jer su u svojem osnovnome značenju to već umanjene riječi, a time je istaknuta i njihova afektivna vrijednost.

5.3. Tvorba uvećanica u osnovnoškolskim i srednjoškolskim udžbenicima

Uvećanice se u sklopu tvorbe riječi obrađuju u osmome razredu osnovne škole i četvrtome razredu srednje škole. S nekim se tvorbenim oblicima učenici susreću u trećemu razredu osnovne škole. Tako se primjerice u udžbeniku za treći razred osnovne škole *Zlatna vrata 3* (Krmptić i Ivić 2016) kao polazišni tekst u obradi umanjjenica i uvećanica donosi pjesma Josipa Balaška „Vratite se, zečići“ te djeca u toj pjesmi trebaju pronaći imenice koje imenuju nešto umanjeno. Na primjerima *zečić* – *zečina*, *vrećica* – *vrećetina*, objašnjava se razlika između umanjjenica i uvećanica te im je zadatak od imenica *voda*, *kuća*, *trava*, *krava*, *mrav*, *mačka*, *riba*, *šapa* načiniti umanjjenice i uvećanice. Sve navedene riječi su imenice muškoga ili

ženskoga roda. Nadalje, obrađuje se izgovor i pisanje glasova č i ć u uvećanicama, a primjeri za to su imenice muškoga roda: *zec*, *oblak*, *prozor*, *kamen* – *zečina*, *oblačina*, *prozorčina*, *kamenčina*. Skupovi *ije*, *je*, *e*, *i* prikazani su na primjerima *zvjezdurina*, *rječina*, *korjenčina*, *cvjetina*, *brežina*. Imenica srednjega roda nema.

U radnoj bilježnici od učenika se traži da napišu uvećanice od imenica *čovjek*, *glava*, *kosa*, *nos*, *kapa*, *noga*, čizma, *kaput*, *kuća* te uvećanice od imenica u kojima dolazi do kraćenja sloga *ije*: *zvijezda*, *snijeg*, *svijeća*, *vjetar*. Jedini primjer imenice srednjega roda naveden je kao polazišni u rješavanju zadataka, iz njega su djeca trebala zaključiti dadolazi do kraćenja sloga *ije* > *je* pri tvorbi uvećanice: *gnijezdo* – *gnjezdurina* (Krpmotić i Ivić 2016).

Također, ne navode se sufiksi kojima bi se uvećanice trebale tvoriti, iako se za umanjenoce donose: *-ić*, *-čić*, *-ćica* (Krpmotić i Ivić 2016: 51).

Udžbenik za 8. razred *Hrvatski jezik 8* (Bagić i dr. 2014) spominje samo dvije uvećanice u poglavlju o kraćenju *ije*, *je*, *e*, *i*: *tijelo* – *tjelesina*, *cvijet* – *cvjetina*, a kao primjer za tvorbu riječi prikazano je nastajanje triju riječi dodavanjem sufiksa na riječ *riba*: *ribetina*, *ribica*, *ribar*. To je sve vezano uz tvorbu uvećanica u udžbeniku za osmi razred.

Udžbenik za 4. razred gimnazije *Učimo hrvatski jezik* (Čubrić 2014) za tvorbu uvećanica navodi samo sufikse *-ina* (*-etina*) i *-čina*, te primjere imenica: *kaputina*, *junačina*, *trbušina*, *dlačetina*, *cjevčina*, *pištoljčina*. Izvedenice se od imenica srednjega roda ne navode.

Udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije *Fon–Fon 4* (Dujmović Markusi i Pavić-Pezer 2013) donosi pregled najčešćih sufiksa u tvorbi riječi te se za tvorbu uvećanica navode sufiksi *-ina*, *-čina*, *-etina*, *-urina*, *-jurina*, s primjerima koji ne uključuju imenice srednjega roda: *nosina*, *jezičina*, *prozorčina*, *ribetina*, *torburina*, *knjižurina*.

Ovaj kratki pregled pokazuje da je dio o tvorbi uvećanica u udžbenicima za osnovnu i srednju školu nedovoljno obrađen. U nekima su navedeni samo primjeri, uglavnom bez imenica srednjega roda, a u nekima su dani najčešći sufiksi za tvorbu uvećanica, ali također bez primjera imenica srednjega roda.

Da u jeziku nema većega broja imenica srednjega roda te da su i njihove uvećanice rijetke, potvrđuje i istraživanje Kocijan i dr. (2016: 30) koji izdvajaju u svojem radu prema Croatian NooJ Dictionary 20 350 uobičajenih imenica u hrvatskome jeziku, od kojih je 8 416 ženskoga, 6 387 muškoga i 5 547 srednjega roda, a među njima 4 423 imenice srednjega roda ne tvore ni augmentative ni deminutive.

5.4. Rezultati istraživanja

Rezultati upitnika provedenoga među studentima filoloških grupa, predstavljene u tablici 1, pokazuju da studenti nemaju poteškoća u tvorbi uvećanica muškoga i ženskoga roda, ali da za tvorbu uvećanica srednjega roda često nemaju odgovor te navode da ih nije moguće tvoriti. Za pretpostaviti je da značenja riječi koje su navedene u upitniku govornici ne povezuju sa značenjem nečega većega od prosjeka ili nekim od konotativnih značenja.

Za potrebe ovoga rada među studentima dviju različitih filoloških studijskih grupa provedeno je kratko istraživanje. U upitniku je navedeno 14 imenica, od kojih je 10 preuzeto iz udžbenika za treći razred osnovne škole *Zlatna vrata 3* te su dodane 4 imenice srednjega roda. Dakle, u upitniku se tražilo od studenata da napišu uvećanice od imenica: *kuća, ptica, kosa, nos, kapa, noga, kaput, žena, zec, dijete, sunce, pismo, srce*. U istraživanju je sudjelovalo četrdeset studenata.

Svi su studenti ponudili točne odgovore za uvećanicu od imenice *kuća*. Točnost u tvorbi uvećanica od imenica ženskoga roda bila je u rasponu 75 % – 100 %. Dvojna rješenja ponudili su za imenice *kosa* i *kapa* – *kosetina/kosurina* i *kapetinal/kapurina*, a najmanje je točnih odgovora bilo u tvorbi uvećanice od imenice *noga* (iako su rješenja *nožetina, nožurina, nožurda*). U tvorbi uvećanica od imenica muškoga roda točnost u odgovorima bila je u rasponu od 75 % do 92 %. Najviše je točnih odgovora u tvorbi uvećanice *nosina* (92,5 %), a najmanje u tvorbi augmentativa od imenice *čovjek* (*ljudina, čovječina, ljudeskara* 70 %). Jedanaest studenata uvećanice od imenica srednjega roda nije uopće napisalo jer nisu znali kako bi ih načinili, dakle njih 27,5 %. Uvećanicu od imenice *dijete* nije napisalo trideset studenata (75 %). Jedan odgovor je bio *dijete* – *djeturina*, a jedan *dijete* – *veliko dijete*. Samo su dva studenta napisala da je uvećanica od imenice *dijete* – *djetetina*, dakle onako kako prema tvorbenim sufiksima koje navodi Stjepan Babić (Babić 2002: 259). Ostali su imali različita rješenja: *djetuskara* (1), *djetesina* (1), *djeturina* (1), *djetina* (2), *dječurina* (1).

Dvadeset osam studenata nije napisalo uvećanicu od imenice *sunce* (70 %). Pet je odgovora bilo *sunčetina, suncetina* (4), *sunčina* (2) te *sunčerina* (1).

Dvadeset i jedan student nije ponudio odgovor u tvorbi uvećanice od imenice *srce* 52,5 %). Uvećanica *srčetina* našla se kod jedanaest studenata, a petero je provelo palatalizaciju te smo dobili točan oblik uvećanice imenice *srce* – *srčetina*. Odgovori su bili *srcurina* (2) i *srcerda* (1). Devetnaest studenata nije ponudilo odgovor za uvećanicu izvedenu od imenice *pismo*. Šest odgovora za uvećanicu od imenice *pismo* bilo je *pismetina*, jedanaest *pismurina*, dva odgovora *pismina*, jedan

pismurda te jedan *pismetina/pismina*. U raspravi nakon provedenoga upitnika studenti su objasnili da uvećanice od ponuđenih imenica srednjega roda nisu nikada čuli ni koristili te da ih doživljavaju kao neprirodne.

Imenica	Uvećanica	Točni odgovori	Udio točnih odgovora
kuća	kućetina/kućerina	40/40	100 %
ptica	ptičetina/ptičurina	39/40	97,5 %
čovjek	ljudina/čovječina	28/40	70 %
kosa	kosurina	36/40	90%
nos	nosina	37/40	92,5 %
kapa	kapetina	39/40	97,5 %
noga	nožetina/nožurina/nožurda	30/40	75 %
kaput	kaputina	35/40	87,5 %
žena	ženetina/ženturača	36/40	90 %
zec	zečina	35/40	87,5 %
dijete	djetetina	2/40	5 %
sunce	sunčetina	5/40	12 %
pismo	pismetina	9/40	22,5 %
srce	srčetina	5/40	12 %

Tablica 1. Postotak točnih odgovora u tvorbi uvećanica

Za potrebe ovoga rada pretražen je korpus Hrvatske jezične riznice te zastupljenost uvećanica srednjega roda imenica *sunce*, *srce*, *dijete* i *pismo*.⁷ Hrvatski jezič-

⁷ Od ostalih imenica u upitniku u korpusu HJR zabilježeno je 17 pojavnica uvećanice *kućetina* i 101 pojavnica uvećanice *kućerina*. (Težak i Babić 1994: 172–173) navode primjer *kućurina* i *kućerina*. "Od desetak imenica sa sufiksom *-erina* samo je *kućerina* u općoj upotrebi. Od ostalih samo po koja ima suvremenu potvrdu: *brđerina* (B. Budisavljević), *ključerina* (J. Jurković), *puščerina* (J. Pavičić), *zubrerina* (A. Kovačić). Mjesto izvedenica s tim sufiksom običnije su izvedenice sa sufiksom *-etina*." (Babić 2002: 271). Korpus HJR bilježi 38 pojavnica uvećanice *ptičurina* te 3 *ptičetina* (Ovidije). "Sufiksom *-etina* uvećanice se izvode pretežno od imenica ž. r." Među njima navode i *ptičetina*. "I sufiksom se *-(j)urina* uvećanice tvore prtežno od imenica ž. r." Navode primjer *ptičurina*. (Težak i Babić 1994: 172). "Kao što primjeri pokazuju, često se od iste osnove uvećanice tvore sufiksom *-etina* i *-(j)urina*, ali su običnije sa sufiksom *-etina*." Težak i Babić (1994: 172) "Izvedenice imaju augmentativno značenje s različitim stilskim vrijednostima koje dobivaju u određenom surječju." Babić (2002: 267). Korpus HJR "Sufiksom *-ina* izvedenice se pretežno tvore od imenica m. r." Navodi se primjer *ljudina*. Slabo plodnim navodi se sufiks *-eskara* te se primjeruje *ljuděškara* (Babić 1994: 173). U korpusu HJR bilježi se 140 pojavnica *ljudina* i 7 čovječina. "Izvedenice sa sufiksom *-ina* od osnova imenica m. r. imaju nekoliko značenja. Najčešće je augmentativno (uvećajno). Ono se može opisati preoblikom: npr. *i* + *-ina* →veliki i, *brod* + *-ina* →veliki brod. S tim je značenjem obično povezano i osjećajno, ali se može reći da je osjećajno dodatno, kao što je već utvrđeno i za umanjene (v. sufiks *-ić* i *-čić*), jer se ne ostvaruje obavezno ni jednoznačno. Najčešće

ni korpus Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (<http://riznica.ihjj.hr>) donosi primjere upotrebe uvećanice od imenice *dijete* u djelima hrvatskih književnika 20. st. te tek jednu pojavnicu uvećanice *srčatina*, dok primjeri za uvećanice od imenica *sunce* i *pismo* nisu zabilježeni.

Primjeri su:

„Stara se u početku silno začudi: ‘Ona *djetetina*, što sam je ostavila u pustom i dalekom Ljubeću, taj čudni stranac i taka ljubav! Je li to moguće?’“ (Dinko Šimunović: *Tuđinac*)

„Časom je bila strašna tišina, a onda: – Izdiri, *djetetino!* Vanka, drtesino! – grmjelo je u kuli da su se i prozori tresli, a kandžija u Rašičinoj ruci zviždala.“ (Dinko Šimunović: *Alkar*)

„(...) a ipak na njoj nema Pera Dubovića, već joj zapovijeda mornarić, *djetetina*, kako si ga ti nazivao.“ (Ivo Vojnović: *Lapadska priča*)

„– A što znaš ti, *djetetino!*... ošinu ga Pasko prijemom riječi i jedovitim pogledom! — Gdje si bio ti kad je Ivo Dubović jedrio? —“ (Ivo Vojnović: *Lapadska priča*)

„– Majko! – nesretne su!... prekinu je Klara tihim prijekorom. – Što znaš ti, *djetetino!* – Ko se po svijetu smuče bez imena i brez vjere „ne mirita“ toliko „kompasijoni“.“ (Ivo Vojnović: *Lapadska priča*)

„Zdravo! (TAMBURLINAC mu mehanički pruža ruku s revolverom i gleda ga neprestano u lice) Spremi u džep tu igračku! Još se uvijek igraš odraslog! *Djetetino!* (TAMBURLINCUP ispadne revolver iz ruke i nijemo je pruža ORNETU, koji je krepko stisne.“ (Ranko Marinković: *Proze*)

„Nisi valjda *djetetina*, da buncaš toj milodarnoj mrcini prosjačkoj riječi nedostojne čovjeka!“ (Ivan Goran Kovačić: *Dani gnjeva*)

se ostvaruje kao porugljivo, pogrdno, prezrivo (pejorativno), ali nije automatsko, nego je zavisno od značenja osnovne imenice i konteksta. Zato se može reći da je osnovno značenje ‘velik’, a stilska vrijednost različita. Nije uvijek izrazito pogrdna... Uvećanice mogu imati i hipokorističko značenje... Pogrdno značenje imaju takve izvedenice kad i osnovna riječ znači što negativno, kad to proizlazi iz surječja, posebno kad se ne očekuje da što bude veliko, nego prosječno, normalno, u skladu s ostalim dijelovima, kao što su dijelovi tijela pa će izraziti u tom smislu biti obilježene izvedenice kao *nosina*... Da pogrdno značenje nije automatsko, može se zaključiti i po tome što katkada bez širega konteksta nije jasno kakvo je osjećajno značenje tvorenice, a katkada kontekst uopće ne pokazuje u kojem je smislu uvećanica upotrijebljena... Ako je osnovi ime, onda izvedenice sa sufiksom *-ina* imaju različita stilsko obilježja, većinom lokalno hipokoristično, rijetko pogrdna.” (Babić 2002: 255–256). Korpus HJR bilježi 3 pojavnice *kosurina*, ni jednu pojavnicu *kosetina*, *nosina* (9), *nosurina* (3), *nožurina* (13), (Težak – Babić ; 172): *nožetina*; navodi i primjer *nožina* (ali bismo zaključili da je to pejorativno, jer je objašnjenje kao i za *nosina*). Zapravo svi augmentativi od onoga za što se ne očekuje da je veliko imaju dodatno značenje (ne samo uvećajno) – većinom negativno. U korpusu je zabilježeno *kaputina* (1), *ženetina* (44), *ženturača* (5), *zečina* (10), *zečurina* (0), *djetetina* (9). U korpusu nisu zabilježene pojavnice *pismurina*, *pismetina*, *sunčetina*, javljaju se tek dvije pojavnice uvećanice *srčatina*.

„Ne ćeš, vojsko, ne ćeš narode; kada toliko izgubih za te nenaplaćeno, neka ode k đavolu i ovo, što ostade – pa da ti glavurdu odsiječem i tu *srčétinu* smrdjivu izvadim iz prsiju!“ (Ivan Goran Kovačić: *Dani gnjeva*)

U svim navedenim primjerima uvećanica *djetetina*, kao i u primjeru gdje je zabilježena uvećanica *srčétina*, značenje augmentativa je obilježeno. Oni se koriste u kontekstu izražavanja uvreda.

ZAKLJUČAK

Uz određenja uvećanica često se navode ekspresivna značenja koja one dobivaju u određenome kontekstu te koja ovise i o riječi od koje se tvore, odnosno o sufiksima kojima se tvore. Kako je više puta u literaturi isticano, velik broj imenica srednjega roda ne tvori ni augmentative ni deminutive (Kocijan i dr. 2016; Babić 2002). I ovo istraživanje pokazuje da tvorba uvećanica od imenica srednjega roda nije uobičajena te predstavlja poteškoće govornicima hrvatskoga jezika. Uvećanice se tvore intuitivno ili se pokušavaju predočiti opisno (npr. *veliko dijete*). Možda je tomu razlog i činjenica da u svakodnevnom sporazumijevanju nema stvarne potrebe da se uvećava ili dodaje pogrdan prizvuk nečemu što govornici takvim ne doživljavaju, odnosno da su u izražavanju augmentativnoga značenja uobičajeniji drukčiji načini izražavanja toga značenja, poput primjerice *veliko dijete*.

LITERATURA

- Anić, Vladimir. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Babić, Stjepan, Dalibor Brozović, Milan Moguš, Slavko Pavešić, Ivo Škarić, Stjepko Težak. 1991. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Babić, Stjepan. 1996. Sufiksna tvorba uvećanica u hrvatskome književnome jeziku. *Suvremena lingvistika* br. 1–2 (lipanj 1996).
- <http://hrcak.srce.hr/23938> (20. travnja 2017.)
- Babić, Stjepan. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Bagić, Krešimir, Nataša Jurić Stanković, Davor Šimić i Andres Šodan. 2014. *Hrvatski jezik 8: udžbenik hrvatskog jezika za 8. razred*. Zagreb: Školska knjiga.

- Bagić, Krešimir, Nataša Jurić Stanković, Davor Šimić i Andres Šodan. 2015. *Hrvatski jezik 8: radna bilježnica za hrvatski jezik u 8. razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Barić, Eugenija, Mijo Lončarić, Dragica Malić, Slavko Pavešić, Mirko Peti, Vesna Zečević i Marija Znika. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bosanac, Siniša, Lukin, Dora, Mikolić, Petra. 2009. A Cognitive Approach to the Study of Diminutives: The Semantic Background of Croatian Diminutives. Rector's Award paper. Zagreb: Filozofski fakultet, academic year 2008/2009.
- Crystal, David. 2008. *A dictionary of linguistics and phonetics*. Šesto izdanje. Malden, MA – Oxford – Carlton, VIC: Blackwell.
- Čubrić, Marina. 2014. *Učimo hrvatski jezik 4: udžbenik hrvatskog jezika u četvrtom razredu gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Dressler, Wolfgang U. i Lavinia Merlini Barbaresi. 1984. Morphopragmatics of diminutives and augmentatives: On the priority of pragmatics over semantics. *Perspectives on Semantics, Pragmatics, and Discourse. A Festschrift for Ferenc Kiefer*, uredili István Kenesei i Robert M. Harnish, 43–58. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Dujmović Markusi, Dragica i Terezija Pavić-Pezer. 2013. *Fon-Fon 4: udžbenik hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije*. Zagreb: Profil.
- Grandi, Nicola. 2002. Development and spread of augmentative suffixes in the mediterranean area. In: Ramat, P., Stolz, T. (eds.) *Mediterranean Languages*. Dr. Brockmeyer University Press, Bochum, pp. 171 – 190.
- Grandi, Nicolak. 2011. Renewal and innovation in the emergence of indo-european evaluative morphology. In: Körtvélyessy, L., Stekauer, P. (eds.) *Diminutives and Augmentatives in the Languages of the World*. Lexis: e-J. Engl. Lexicology 6, 5–25 (2011). http://lexis.revues.orgimg/pdf/Lexis_6.pdf
- Ham, Sanda. 2002. *Školska gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Ham, Sanda. 2006. *Povijest hrvatskih gramatika*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Jurafsky, Daniel 1996. Universal tendencies in the semantic of the diminutive. *Language* 72: 533 – 578.
- Kocijan, Kristina, Marijana JANJIĆ, Sara LIBRENJAK. 2016. "Recognizing Diminutive and Augmentative Croatian Nouns". U: *Automatic Processing of Natural-Language Electronic Texts with NooJ*: 23 – 36.
- Krmpotić, Marija i Sonja Ivić. 2016. *Zlatna vrata 3: čitanka i hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Krmpotić, Marija i Sonja Ivić. 2016. *Zlatna vrata 3: radna bilježnica za književ-*

- nost i hrvatski jezik u trećem razredu osnovne škole*. Zagreb: Školska knjiga.
- Palmović, Marijan. 1984. The acquisition of diminutives in Croatian. The acquisition of deminutives: a Cross-linguistic Perspective, uredili Ineta Savickienė i Wolfgang U. Dressler. 74 – 88. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Panocová, Renátá.:2011. Evaluative suffixes in slavic. Bull. Transilvania Univ. Brasov, Series IV: Philology Cult. Stud. 4 (53), 1: 175–182.
- Ponsonnet, Maïa i Marine VUILLERMET. "A preliminary typology of emotional connotations in morphological diminutives and augmentatives". *Morphology and emotions across languages*. (u tisku 2018).
- Raguž, Dragutin. 1997. *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.
- Scalise, Sergio. 1984. *Generativemorphology*. Dordrecht: Foris.
- Silić, Josip i Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skok, Petar. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Knjiga prva. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Skok, Petar. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Knjiga treća. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Spasovski, L.: Morphology and Pragmatics of the Diminutive: Evidence from Macedonian. Doctoral Thesis, Arizona State University (2012)
- Stošić, Dejan. 2013. "Manner of motion, evaluative and pluractional morphology". *Space in South Slavic. Oslo Studies in Language* 5(1): 61–89.
- Šonje, Jure, ur. 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.
- Težak, Stjepko i Stjepan Babić. 2009. *Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Trask, Robert Lawrence. 1993. A dictionary of grammatical terms in linguistics. London: Routledge.
- Wierzbicka, Anna. 2003. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. Drugo izdanje. Berlin – New York: Mouton de Gruyter.
- Hrvatski jezični portal. <http://hjp.znanje.hr> (19. svibnja 2017.)
- Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Hrvatski jezični korpus. <http://riznica.ihj.hr> (28. travnja 2017.)
- Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa. 2006. *Nastavni plan i program za osnovnu školu*. Zagreb: GIPA. www.public.mzos.hr (29. travnja 2017.)

ABOUT SUFFIX FORMATION OF AUGMENTATIVES IN CROATIAN LANGUAGE

SUMMARY

This work gives a review of suffix formation of augmentatives in contemporary Croatian grammar books and textbooks of Croatian language. By means of a questionnaire carried out among the students of philological study groups it determines in the formation of which nouns exceptions appear. Additionally, it offers the reasons for possible misunderstandings.

Insecurity appears in the formation of augmentative of neutral nouns application of which is not common in everyday use/communication. Such nouns are for example: sunce, srce, dijete, pismo.

Keywords: *word formation, suffix formation of neutral nouns*

